

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до семінарських занять для здобувачів вищої освіти
спеціальності 262 Правоохоронна діяльність
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри
правоохоронної діяльності та
загальноправових дисциплін
Протокол № 1
від 20 січня 2023 р.

Чернігів 2023

Конституційне право України. Методичні вказівки до семінарських занять для здобувачів вищої освіти спеціальності 262 Правоохоронна діяльність першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / Укл.: Нітченко А. Г. Чернігів: ННІ права і соціальних технологій НУ «Чернігівська політехніка», 2023. 50 с.

Укладачка:

НІТЧЕНКО АЛЛА ГРИГОРІВНА, канд. іст. наук, доцент кафедри правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін

Відповідальна за випуск: ВЕРЕМІЄНКО СВІТЛАНА ВІКТОРІВНА, старша викладачка кафедри правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін

Рецензент: СЕЛЕЦЬКИЙ ОЛЕКСІЙ ВІКТОРОВИЧ, к.ю.н., доцент, декан юридичного факультету ННІ права і соціальних технологій НУ «Чернігівська політехніка»

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	4
I. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ»	6
1.1. Структура навчальної дисципліни	6
1.2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни	7
1.3. Критерії оцінювання результатів навчання та розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти	12
1.4. Політики курсу	19
II. ТЕМАТИЧНІ ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	23
Тема 1. Конституційне право України як галузь права	23
Тема 2. Основи вчення про конституцію	24
Тема 3. Основи конституційного ладу України	27
Тема 4. Основи правового статусу людини і громадянина. Громадянство України. Конституційні права, свободи та обов'язки	29
Тема 5. Конституційні основи форм безпосередньої демократії (прямого народовладдя)	32
Тема 6. Конституційна система органів державної влади	36
Тема 7. Конституційно-правові основи судової влади та прокуратури в Україні	40
Тема 8. Адміністративно-територіальний устрій України та конституційні основи місцевого самоврядування	43
III. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ (ЕКЗАМЕНУ)	47
IV. ПЕРЕЛІК БАЗОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	50
V. ПЕРЕЛІК БАЗОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ	50

АНОТАЦІЯ

Навчальна дисципліна «Конституційне право України» є обов'язковим компонентом ОП «Правоохоронна діяльність» з циклу загальної підготовки фахівців освітнього ступеня «бакалавр», галузі знань 26 - «Цивільна безпека», спеціальності 262 - «Правоохоронна діяльність», предметом вивчення якої є основи конституційного ладу України, суспільні відносини щодо конституційно-правового статусу людини і громадянина, форми безпосередньої демократії, організація та діяльність органів державної та судової влади, основи адміністративно-територіального устрою України та місцевого самоврядування.

Метою викладання навчальної дисципліни «Конституційне право України» є формування у студентів ґрунтовних знань в галузі конституційного права, вміння використовувати їх у повсякденному житті та професійній діяльності.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Конституційне право України» є: ознайомлення з основними поняттями та їх визначеннями у конституційному праві України; вивчення основ конституційного ладу України, правового статусу особи; вивчення особливостей побудови та функціонування системи органів державної влади та місцевого самоврядування; практичне засвоєння положень Конституції України та інших нормативних актів, які регулюють конституційно-правові відносини.

Програма навчальної дисципліни включає наступні теми:

Тема 1. Конституційне право України як галузь права

Тема 2. Основи вчення про конституцію

Тема 3. Основи конституційного ладу України

Тема 4. Основи правового статусу людини і громадянина. Громадянство України. Конституційні права, свободи та обов'язки

Тема 5. Конституційні основи форм безпосередньої демократії (прямого народовладдя)

Тема 6. Конституційна система органів державної влади

Тема 7. Конституційно-правові основи судової влади та прокуратури в Україні

Тема 8. Адміністративно-територіальний устрій України та конституційні основи місцевого самоврядування.

Під час вивчення дисципліни здобувач вищої освіти (ЗВО) має набути або розширити наступні загальні та спеціальні компетентності, передбачені освітньою програмою:

- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (ЗК 1);
- здатність усвідомлення рівних можливостей та гендерних проблем (ЗК 6);
- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні (ЗК 10);

– здатність використовувати міжнародно-правові стандарти та національне законодавство у сфері прав людини у професійній діяльності (СК 21);

– здатність кваліфіковано застосовувати у професійній діяльності норми матеріального та процесуального права (СК 22).

Під час вивчення дисципліни ЗВО має досягти або вдосконалити наступні програмні результати навчання (РН), передбачені освітньою програмою:

– організовувати культурний діалог на рівні, необхідному для ефективної професійної діяльності (РН 2);

– знати і розуміти сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи (РН 11);

– тлумачити та правильно застосовувати норми матеріального та процесуального права (РН 24).

У підсумку ЗВО повинні

знати:

– поняття, місце і роль конституційного права у системі права України;

– джерела та систему конституційного права України;

– основні засади конституційного ладу України;

– конституційні права, свободи й обов'язки людини та громадянина в Україні;

– конституційні форми безпосередньої демократії в Україні;

– основні положення і принципи організації державної влади в Україні;

– конституційно-правовий статус Верховної Ради України;

– конституційний статус Президента України;

– конституційно-правовий статус вищого, центральних і місцевих органів виконавчої влади в Україні;

– основні принципи судоустрою і судочинства в Україні;

– територіальний устрій і систему місцевого самоврядування в Україні.

вміти:

– давати усні та письмові пояснення з питань конституційного права;

– складати основні види документів, які впливають із застосування норм конституційного права;

– обґрунтовувати підстави і порядок реалізації громадянами передбачених Конституцією України прав і свобод.

I. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ»

1.1. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем		Кількість годин для денної			
		Всього	У тому числі		
			Лек.	Сем.	Сам. роб.
1	2	3	4	5	6
Модуль 1					
Змістовий модуль 1. Загальна характеристика конституції, конституційного права, конституційний лад					
1	Конституційне право України як галузь права	9	2	1	6
2	Основи вчення про конституцію	10	2	1	7
3	Основи конституційного ладу України	11	2	2	7
Разом за змістовим модулем 1		30	6	4	20
Змістовий модуль 2. Конституційно-правовий статус людини і громадянина та конституційно-правове регулювання форм безпосередньої демократії					
4	Основи правового статусу людини і громадянина. Громадянство України. Конституційні права, свободи та обов'язки особи і громадянина в Україні	15	2	2	11
5	Конституційні основи форм безпосередньої демократії (прямого народовладдя)	15	2	2	11
Разом за змістовим модулем 2		30	4	4	22
Змістовий модуль 3. Конституційно-правовий статус органів державної влади					
6	Конституційна система органів державної влади	15	2	2	11
7	Конституційно-правові основи судової влади та прокуратури в Україні	15	2	2	11
Разом за змістовим модулем 4		30	4	4	22
Змістовий модуль 4. Адміністративно-територіальний устрій та місцеве самоврядування України					
8	Адміністративно-територіальний устрій України та конституційні основи місцевого самоврядування	30	2	2	26
Разом за змістовим модулем 4		30	2	2	26
Усього годин за дисципліну		120	16	14	90

1.2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Загальна характеристика конституції, конституційного права, конституційний лад

Тема 1. Конституційне право України як галузь права

Поняття конституційного права України як галузі права, його місце і роль у національній системі права. Основні етапи становлення і розвитку конституційного права як галузі права. Предмет і метод конституційно-правового регулювання та їх особливості. Принципи конституційного права України.

Система конституційного права як галузі права. Особливості конституційно-правових норм. Види конституційно-правових норм. Реалізація конституційно-правових норм. Тлумачення конституційно-правових норм. Колізії у конституційному праві. Поняття та класифікація конституційно-правових інститутів.

Поняття та загальна характеристика конституційно-правових відносин. Юридичні факти у конституційному праві. Джерела конституційного права як галузі права.

Конституційно-правова відповідальність та її особливості. Санкція як форма вираження конституційно-правової відповідальності. Види конституційно-правової відповідальності. Суб'єкти конституційно-правової відповідальності. Форми та підстави конституційно-правової відповідальності.

Тема 2. Основи вчення про конституцію

Поняття конституції та її сутність. Конституційна система. Юридичні властивості Конституції: легітимність, реальність, стабільність, верховенство у правовій системі, підвищений рівень охорони з боку держави.

Форма конституції: писана і неписана. Структура конституції: преамбула, основна частина, заключні положення, перехідні положення, додатки. Структура Конституції України 1996 р. Класифікація конституцій.

Функції конституції: політична, ідеологічна, економічна, програмна, інформативна, установча, регулятивна, охоронна.

Основні способи прийняття конституції. Порядок внесення змін та доповнень до Конституції України.

Конституціоналізм в Україні: зародження та основні етапи розвитку. Форми правової охорони конституції. Розвиток конституційного процесу на сучасному етапі.

Тема 3. Основи конституційного ладу України

Поняття конституційного ладу і його співвідношення з державним ладом. Риси конституційної держави. Закріплення конституційного ладу в Конституції

України. Засади конституційного ладу як загальний конституційно-правовий інститут.

Гуманістичні і демократичні засади конституційного ладу в Україні. Принцип гуманізму. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека – найвища соціальна цінність в Україні. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини - головний обов'язок Української держави.

Народ – носій суверенітету і єдине джерело влади в Україні. Конституційне закріплення принципу народного суверенітету. Співвідношення народного, національного і державного суверенітету. Форми здійснення влади народу.

Конституційне закріплення форми держави. Україна – унітарна держава. Особливості республіканської форми правління в Україні. Характеристика державного режиму в Україні. Поняття територіального устрою держави. Конституційні засади територіального устрою України. Система адміністративно-територіального устрою України.

Конституційна характеристика якісних рис України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави. Державний суверенітет: поняття та елементи.

Конституційне закріплення ознак України як правової держави. Здійснення державної влади в Україні на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Принцип верховенства права – найважливіша ознака правової держави. Верховенство Конституції України стосовно всіх інших нормативно-правових актів. Конституційні засади правового порядку в Україні.

Економічні та політичні засади конституційного ладу в Україні. Свобода політичної діяльності. Політичні партії і громадські організації, їх конституційно-правовий статус. Види політичних партій і громадських організацій. Конституційні обмеження права на утворення і діяльність політичних партій і громадських організацій. Відповідальність політичних партій і громадських організацій, припинення їх діяльності.

Конституційні принципи культурної та мовної політики. Статус української мови як державної. Гарантування Конституцією України вільного розвитку, використання і захисту російської, інших мов національних меншин України.

Захист конституційного ладу в Україні. Особливий порядок внесення змін до розділу Конституції України, в якому визначаються загальні засади конституційного ладу. Конституційні засади регулювання воєнного і надзвичайного стану.

Змістовий модуль 2. Конституційно-правовий статус людини і громадянина та конституційно-правове регулювання форм безпосередньої демократії

Тема 4. Основи правового статусу людини і громадянина. Громадянство України. Конституційні права, свободи та обов'язки

Основні положення сучасної концепції прав людини та їх відтворення в Конституції України. Поняття та основні принципи правового статусу людини і громадянина та їх закріплення в Конституції України. Визнання та гарантованість прав і свобод людини, встановлених загально визнаними принципами і нормами міжнародного права. Принцип свободи людини. Принцип не відчуження природних прав і свобод людини. Принцип рівності у гідності та правах. Принцип невичерпності конституційного переліку прав та свобод людини і громадянина.

Громадянство України: поняття та ознаки. Законодавство про громадянство. Належність до громадянства України. Громадяни України, апатриди і біпатриди.

Принципи громадянства України та їх закріплення в Конституції України і в законодавстві про громадянство.

Підстави і умови набуття громадянства України. Підстави і умови припинення громадянства України. Особливості набуття та припинення громадянства дітьми.

Повноваження органів державної влади по вирішенню питань громадянства України. Процедури з питань громадянства.

Правовий статус іноземців та осіб без громадянства в Україні. Законодавство України про правовий статус іноземців та осіб без громадянства. Поняття «іноземець» та «особа без громадянства». Імміграція в Україну.

Правова регламентація загального режиму іноземців в Україні. Права, свободи і обов'язки іноземців та осіб без громадянства. Відповідальність іноземців та осіб без громадянства.

Поняття «біженець», особливості його правового статусу. Нормативне регулювання правового становища біженців. Процедура звернення та надання статусу біженця в Україні. Підстави втрати статусу біженця. Позбавлення статусу біженця. Повноваження органів виконавчої влади, які вирішують питання про надання, втрату і позбавлення статусу біженця.

Права та обов'язки біженця. Правовий статус «внутрішньо переміщених осіб». Забезпечення прав і свобод громадян на тимчасово окупованій території.

Права і свободи людини і громадянина, їх співвідношення. Конституційні права, свободи людини і громадянина. Класифікація конституційних прав та свобод людини і громадянина. Особисті права і свободи. Політичні права і свободи. Соціальні, економічні, екологічні, культурні права і свободи. Права і свободи людини і громадянина в умовах воєнного стану.

Конституційні обов'язки людини і громадянина. Рівність обов'язків людини і громадянина. Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України. Турбота про природу та культурну спадщину. Оплата податків і зборів. Дотримання Конституції України та законів України. Повага прав і свобод, честі і гідності інших людей.

Конституційні гарантії захисту та практичного здійснення прав та свобод людини і громадянина. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини:

порядок призначення, повноваження. Чернігівський місцевий центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Тема 5. Конституційні основи форм безпосередньої демократії (прямого народовладдя)

Поняття виборів та їх соціальна функція. Виборче право. Принципи виборчого права та їх закріплення в Конституції України. Принцип вільних виборів. Загальне, рівне і пряме виборче право. Таємне голосування.

Поняття та види виборчих систем. Особливості застосування виборчих систем в Україні. Порядок призначення виборів в Україні.

Поняття виборчого процесу та його стадії. Правова регламентація стадій виборчого процесу. Списки виборців. Утворення виборчих органів і виборчих округів. Виборчі дільниці. Висування та реєстрація кандидатів. Передвиборна агітація. Права кандидатів і гарантії їх діяльності. Голосування. Підрахунок голосів і визначення результатів голосування. Встановлення результатів виборів. Повторне голосування і повторні вибори.

Відповідальність за порушення виборчих прав громадян.

Поняття, соціальна функція та види референдумів. Призначення та порядок проведення референдумів. Предмет всеукраїнського референдуму. Правова регламентація організації референдумів та визначення їх результатів. Правові наслідки референдуму. Зміна і відміна рішень, прийнятих референдумом.

Інші форми прямого народовладдя в Україні.

Змістовий модуль 3. Конституційно-правовий статус органів державної влади

Тема 6. Конституційна система органів державної влади

Поняття, ознаки і структура механізму держави. Поняття, ознаки і класифікація органів державної влади. Конституційна система органів державної влади.

Верховна Рада України – єдиний орган законодавчої влади. Функції Верховної Ради України. Трансформація конституційного статусу Верховної Ради України в процесі конституційної реформи.

Чисельний склад та структура Верховної Ради України. Строк повноважень Верховної Ради України. Дострокове припинення повноважень Верховної Ради України.

Статус народного депутата України. Принципи статусу народного депутата України. Дострокове припинення повноважень народного депутата України. Несумісність депутатського мандата з іншими видами діяльності.

Права та обов'язки народного депутата України.

Форми діяльності народного депутата України. Права і обов'язки народного депутата. Право депутатського запиту.

Гарантії діяльності народного депутата України. Депутатська недоторканність.

Законодавча, установча та контрольна компетенція Верховної Ради України. Акти Верховної Ради України.

Конституційний статус Президента України як глави держави та його трансформація в процесі конституційної реформи.

Початок повноважень Президента України. Процедура інавгурації. Офіційні символи глави держави.

Конституційний статус Ради національної безпеки і оборони України як координаційного органу при Президентові України. Адміністрація Президента України.

Функції та компетенція Президента України. Акти Президента України.

Підстави та порядок дострокового припинення повноважень Президента України.

Система органів виконавчої влади. Місце та роль Кабінету Міністрів України у механізмі державної влади. Трансформація конституційного статусу Кабінету Міністрів України в процесі конституційної реформи.

Склад Кабінету Міністрів України, порядок формування. Відповідальність, підзвітність та підконтрольність Кабінету Міністрів України. Компетенція Кабінету Міністрів України. Постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України.

Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади: система, порядок формування. Основні завдання та функції міністерств.

Тема 7. Конституційно-правові основи судової влади та прокуратури в Україні

Конституційні принципи правосуддя в Україні. Судова система України. Система судів загальної юрисдикції. Судустрій у Чернігівській області. Порядок формування судів. Основи правового статусу суддів.

Конституційні принципи прокуратури в Україні. Організація та порядок діяльності прокуратури. Система органів прокуратури у Чернігівській області.

Конституційний Суд України як єдиний орган конституційної юрисдикції. Склад, процедура формування та діяльності Конституційного Суду України.

Змістовий модуль 4. Адміністративно-територіальний устрій України та місцеве самоврядування

Тема 8. Адміністративно-територіальний устрій України та конституційні основи місцевого самоврядування

Поняття територіального устрою України. Історія становлення територіального устрою України. Система адміністративно-територіального

устрою України. Система адміністративно-територіального устрою Чернігівської області. Конституційні засади територіального устрою України.

Поняття та види територіальної автономії. Правовий режим на тимчасово окупованій території України.

Поняття та політико-правова природа місцевого самоврядування. Теорії місцевого самоврядування. Конституційна модель місцевого самоврядування в Україні та Чернігівській області. Принципи, завдання та функції місцевого самоврядування.

Органи місцевого самоврядування: поняття та види. Система місцевого самоврядування. Конституційно-правовий статус місцевих державних адміністрацій. Територіальна громада – основний елемент системи місцевого самоврядування. Система місцевого самоврядування у Чернігівській області.

1.3. Критерії оцінювання результатів навчання та розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання результатів навчання ЗВО, є: глибина і міцність знань, рівень мислення, вміння систематизувати знання за окремими темами, вміння робити обґрунтовані висновки, володіння категорійним апаратом, навички і прийоми виконання практичних завдань, вміння знаходити необхідну інформацію, здійснювати її систематизацію та обробку, самореалізація на практичних заняттях, а також самостійність та своєчасність здачі виконаних індивідуальних та самостійних завдань викладачу, згідно з графіком навчального процесу.

Максимально можливий бал за конкретним завданням ставиться за умови відповідності виду індивідуальної та самостійної роботи або усної, письмової відповіді всім зазначеним критеріям. Відсутність тієї або іншої складової знижує кількість балів.

У процесі поточного контролю здійснюється перевірка засвоєння ЗВО програмного матеріалу, набуття ними вмінь та навичок щодо вирішення практичних ситуацій, здатності самостійного опрацювання окремих тем, публічного та письмового викладу конкретних питань дисципліни.

Критерії оцінювання участі у семінарському (практичному) занятті (активність роботи, відповідь з питань семінарського (практичного) заняття) оцінюються в 5, 4, 3, 2, 1, 0 балів, зокрема:

- 5 балів – ЗВО у повному обсязі опрацював програмний матеріал (основну і додаткову літературу, джерела), має глибокі й міцні знання, упевнено оперує набутими знаннями, виявляє розуміння історичних процесів, робить аргументовані висновки, може вільно висловлювати власні судження і переконливо їх аргументувати, може аналізувати юридичні факти, здатний презентувати власне розуміння, оцінку юридичних фактів, має досить міцні навички роботи з Конституцією України, основними нормативно-правовими актами.

- 4 бали – ЗВО вільно володіє навчальним матеріалом (опрацював основну і деяку частину додаткової літератури і джерел), узагальнює окремі факти і формулює висновки, обґрунтовує свої висновки конкретними фактами, взятими з підручників, конституції; може дати порівняльну характеристику юридичних фактів, визначення понять, самостійно встановлює причинно-наслідкові зв'язки; узагальнює та застосовує набуті знання.

- 3 бали - ЗВО засвоїв навчальний матеріал частково (опрацював основну і деяку частину додаткової літератури і джерел) але прогалини не носять істотного характеру, узагальнює окремі факти і формулює нескладні висновки, обґрунтовує свої висновки конкретними фактами, взятими з підручників, конституції; може дати порівняльну характеристику юридичних фактів, визначення понять, самостійно встановлює причинно-наслідкові зв'язки; узагальнює та застосовує набуті знання, деякі практичні навички роботи з засвоєним матеріалом сформовані недостатньо.

- 2 бали – ЗВО загалом самостійно відтворює програмний матеріал (на рівні підручника), може дати стисло характеристику питання, загалом правильно розуміє юридичні терміни, але у викладеному матеріалі є істотні прогалини, виклад не самостійний (переказ підручника), є певні неточності як у матеріалі, так і у висновках, аргументація слабка.

- 1 бал – ЗВО за допомогою викладача намагається відтворити матеріал, але відповідь неповна, в ній налічується багато неточностей, головний зміст матеріалу не розкрито.

- 0 балів – ЗВО не готовий до семінарського заняття або має лише приблизне уявлення про питання, що розглядається на занятті, може сказати два-три речення по суті питання, назвати деякі терміни, але не може їх пояснити, головний зміст матеріалу не розкрито.

Доповнення до відповіді, запитання доповідачу на семінарському (практичному) занятті оцінюється до 2-х балів.

- Суттєве доповнення до доповіді основного доповідача, яке ґрунтується на ознайомленні з монографічною, науковою літературою - 2 бали.

- Задані запитання доповідачу, які є не просто уточнюючими, а які мають дискусійний характер - 1 бал.

Опитування кожного ЗВО повинно бути проведено не менше ніж 3-4 рази на протязі семестру за умови регулярного відвідування здобувачем різних видів аудиторних занять.

Критерії виконання тестових завдань:

- 3 бали – точні відповіді на понад 90-95% тестових питань;

- 2 бали – точні відповіді на 70%-89% тестових питань;

- 1 бал – точні відповіді від 50% до 69 % тестових питань;

- 0,5 балів – ЗВО дав відповідь на меншу кількість, ніж 50% питань і показав незадовільний рівень знань з теми.

Критерії вирішення задач з конституційного права України / написання юридичного диктанту:

- 3 бали – точна та повна відповідь;

- 2 бали – точні відповіді та недостатньо повне пояснення рішення задачі / точні відповіді та недостатньо повне пояснення терміну;

- 1 бал – не зовсім точне рішення задачі / не зовсім точні відповіді на всі терміни диктанту;

- 0 бали – ЗВО намагався дати відповіді, але показав незадовільний рівень знань з теми.

Ведення конспекту самостійної роботи (до 3 балів) оцінюється за наступними критеріями: повнота, охайність, грамотність.

3 бали - наявність усіх компонентів кожної теми самостійної роботи, які відповідають усім вимогам;

до 2 балів - наявність усіх компонентів кожної теми самостійної роботи, але неохайне оформлення;

до 1 балу - за відсутності у конспекті окремих тем самостійної роботи або недостатньо повне відображення матеріалу з тем самостійного вивчення у конспекті;

0 - самостійна робота виконана лише на 20 %.

Виконання вибіркового виду самостійної роботи включає : презентацію міні-лекції; презентацію аналітичного огляду наукових публікацій, реферату; виконання самостійної дослідної роботи (індивідуальна робота);

Презентації – виступи перед аудиторією (дослідження у вигляді PowerPoint), що використовуються для представлення певних досягнень, результатів роботи групи, звіту про виконання індивідуальних завдань, надання експертної оцінки тощо. Презентації можуть бути як індивідуальними, так і колективними.

Підготовка і презентація міні-лекції. Міні-лекції характеризуються значною ємністю, складністю логічних побудов, образів, доказів та узагальнень. Зазвичай міні-лекції тривають не більше 10-15 хвилин і використовуються для того, щоб стисло донести нову інформацію до всіх слухачів.

Міні-лекція дає можливість ЗВО на основі опрацювання підручників, монографій, періодичних публікацій і законодавства продемонструвати вміння постановки проблеми, шляхом розкриття та оцінки поточної ситуації, виявлення суперечливих моментів, протиріч, визначення причин, наслідків та аргументації власної позиції здійснити аналіз фінансової проблеми, явища, процесу чи дискусійного питання, а також сформулювати пропозиції доповідача щодо вирішення проблеми та висновки, які ґрунтуються як на власних аргументах, так і на думку фахівців.

Критеріями оцінки міні-лекції є стислість, змістовність її структурних частин, логічність та вміння ЗВО чітко формулювати свою позицію і робити висновки щодо проведеного дослідження.

Аналітичний огляд наукових публікацій. Мета підбору та огляду наукових публікацій – дати аналітичний огляд літературних джерел (монографій, підручників, навчальних посібників, фахової літератури, законодавства тощо) за обраною тематикою. Готуючи огляд літературних джерел, ЗВО: обирає питання і погоджує його з викладачем; систематизує різні погляди і підходи до вивчення

досліджуваного питання (правові категорії, поняття і терміни, принципи, ознаки, класифікації тощо). Літературні джерела добираються самостійно. Аналітичний огляд готується на той семінар, на якому розглядається відповідна тема. Критеріями оцінки є кількість опрацьованих літературних джерел і якість систематизації матеріалу.

Виконання та оцінювання вибіркового виду самостійної роботи (презентація міні-лекції, есе, доповідь на наукову студентську конференцію, участь в студентській олімпіаді, підготовка наукових публікацій тощо) здійснюється таким чином:

- презентація міні-лекції – 0-3 бали;
- презентація аналітичного огляду наукових публікацій – 0-3 бали;
- презентація реферату – 0-3 бали;
- виконання самостійної дослідної роботи (індивідуальна робота) – 0-3 бали;
- участь в розробці, підготовці, виготовленні навчальних матеріалів (ситуаційних задач тощо), або наочних навчальних матеріалів (плакатів, слайд-шоу, мультимедійних посібників тощо) – 0-3 бали;
- доповідь на наукову студентську конференцію, участь в студентській олімпіаді, підготовка наукових публікацій – 0-6 балів.

Індивідуальна дослідна робота – це письмова самостійна робота з дисципліни, яка демонструє поглиблене опрацювання відповідної теми.

Метою написання індивідуальної дослідної роботи є розширення кругозору ЗВО та поглиблення їх знань з предмета; розвиток основних практичних умінь наукової роботи (дослідницькі вміння, вміння знаходити спеціальну літературу і працювати з нею, складати список використаних джерел і оформляти опрацьований матеріал); формування наукових умінь; оволодіння стилем наукового мовлення та етикою наукового диспуту.

Доповідь – це усний виклад самостійно опрацьованої теми за навчальними посібниками, фаховою літературою та нормативними актами.

Метою наукової доповіді є формування у ЗВО вміння пов'язувати теорію з практикою, користуватися літературою, статистичними даними, популярно викладати складні питання, триматися перед аудиторією. ЗВО можуть виступити із запитаннями, коментарями до доповіді та оцінити її.

Підготовка і презентація реферату. Реферат – поширений тип письмової самостійної роботи з дисципліни, який демонструє поглиблене опрацювання відповідної теми. У процесі підготовки реферату ЗВО накопичує знання, вміння та навички роботи з різними інформаційними джерелами, готується до майбутніх курсових і дипломних робіт. Реферат є одним з основних типів індивідуальних завдань, який підводить їх до роботи підвищеної складності, з елементами науковості, що виконується під час навчання.

Презентація реферату проходить в аудиторії на семінарському (практичному) занятті, де розглядається дана тема, або може бути проведена індивідуально.

Критеріями оцінки змісту реферату є повнота висвітлення питання. Зрозумілість, наявність власної думки.

Оцінювання виконання індивідуальних завдань (реферат, індивідуальна дослідна робота, доповідь) здійснюється на основі наступних критеріїв:

- 5 балів – матеріал викладений логічно і повно, результати дослідження мають практичну і теоретичну цінність, висновки аргументовані і обґрунтовані, письмова робота містить вступ, основну частину, висновки і список літератури, оформлення реферату відповідає вимогам;

- 4 бали – матеріал викладений логічно і повно, результати дослідження мають практичну і теоретичну цінність, висновки недостатньо аргументовані і обґрунтовані, письмова робота містить вступ, основну частину, висновки, проте список літератури є недостатнім, оформлення відповідає вимогам;

- 3 бали – матеріал викладений недостатньо повно, письмова робота не містить вступу, висновки не достатньо аргументовані, обґрунтовані та/або не стосуються усіх поставлених завдань, список літератури є недостатнім, оформлення не відповідає вимогам;

- 1-2 бали – викладений матеріал неповним, письмова робота не містить вступу, основна частина не є структурованою, висновки поверхневі або відсутні, список літератури є недостатнім, оформлення не відповідає вимогам.

Всі види самостійної та індивідуально-дослідної роботи ЗВО проходять перевірку на плагіат. У разі виявлення ідентичних робіт, усі вони не зараховуються, у т.ч. ті, які були вже захищені. Підставою є несамотійний характер виконання роботи.

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Модульна контрольна робота передбачає виконання двох блоків завдань:

- перший блок – тестові завдання (10 тестових завдань) або вирішення задач (2 задачі);

- другий блок – теоретичні питання (2 питання).

6 балів – повна відповідь (не менше 90% потрібної інформації) на всі питання модульної контрольної роботи; ЗВО вільно орієнтується в поданому матеріалі;

4-5 балів – ЗВО надав на 75 % питань модульної контрольної роботи; відповіді на всі питання контрольної потребують уточнень;

3 бали – ЗВО надав відповіді на 60% питань модульної контрольної роботи; відповіді потребують суттєвих уточнень, недостатнє володіння матеріалом;

2-0 балів – ЗВО надав відповіді менше ніж на 50% питань модульної контрольної роботи; відповіді потребують значних уточнень; ЗВО не орієнтується в поданому матеріалі, вкрай обмежена відповідь.

Максимальна кількість балів, яку може отримати ЗВО у процесі виконання модульної контрольної роботи – 6 балів.

З тими здобувачами вищої освіти, які до проведення підсумкового семестрового контролю не встигли виконати всі обов'язкові види робіт та мають підсумкову оцінку до 19 балів (за шкалою оцінювання), проводяться додаткові

індивідуальні заняття, за результатами яких визначається, наскільки глибоко засвоєний матеріал, та чи необхідне повторне вивчення дисципліни.

Мінімальні вимоги до знань та вмінь.

Дисципліну можна вважати такою, що засвоєна, якщо студент:

1) **знає:**

- поняття, місце і роль конституційного права у системі права України;
- джерела та систему конституційного права України;
- основні засади конституційного ладу України;
- конституційні права, свободи й обов'язки людини та громадянина в Україні;
- конституційні форми безпосередньої демократії в Україні;
- основні положення і принципи організації державної влади в Україні;
- конституційно-правовий статус Верховної Ради України;
- конституційний статус Президента України;
- конституційно-правовий статус вищого, центральних і місцевих органів виконавчої влади в Україні;
- основні принципи судоустрою і судочинства в Україні;
- територіальний устрій і систему місцевого самоврядування в Україні.

2) **вміє:**

- давати усні та письмові пояснення з питань конституційного права;
- складати основні види документів, які впливають із застосування норм конституційного права;
- обґрунтовувати підстави і порядок реалізації громадянами передбачених Конституцією України прав і свобод.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Модуль за тематичним планом дисципліни та форма контролю		Кількість балів		
Змістовний модуль 1. Загальна характеристика конституції, конституційного права,		0...		15

конституційний лад				
1	Усні відповіді на практичних заняттях	0...		5
2	Вирішення тестових завдань, задач з конституційного права/юридичний	0...		3
3	диктант;	0...		5
4	Написання рефератів, доповідей, есе, реферування, захист презентацій	0...		2
	Доповнення, запитання доповідачу на практичному занятті			
Змістовний модуль 2. Конституційно-правовий статус людини і громадянина та конституційно-правове регулювання форм безпосередньої демократії		0...		15
1	Усні відповіді на практичних заняттях	0...		5
2	Вирішення тестових завдань, задач з конституційного права/юридичний	0...		3
3	диктант;	0...		5
4	Написання рефератів, доповідей, есе, реферування, захист презентацій	0...		2
	Доповнення, запитання доповідачу на практичному занятті			
Змістовний модуль 3. Конституційно-правовий статус органів державної влади		0...		15
1	Усні відповіді на практичних заняттях	0...		5
2	Вирішення тестових завдань, задач з конституційного права/юридичний	0...		3
3	диктант;	0...		5
4	Написання рефератів, доповідей, есе, реферування, захист презентацій	0...		2

	Доповнення, запитання доповідачу на практичному занятті			
Змістовний модуль 4. Адміністративно-територіальний устрій та місцеве самоврядування України		0...		15
1	Усні відповіді на практичних заняттях	0...		5
2	Вирішення тестових завдань, задач з конституційного права/юридичний	0...		3
3	диктант;	0...		5
4	Написання рефератів, доповідей, есе, реферування, захист презентацій	0...		2
	Доповнення, запитання доповідачу на практичному занятті			
Підсумкова оцінка поточного контролю		0...		60

1.4. ПОЛІТИКИ КУРСУ

<i>Політика щодо академічної доброчесності</i>	<p>Освітній процес базується на академічній доброчесності. Згідно з «Кодексом академічної доброчесності Національного університету «Чернігівська політехніка», від 31.05.2021 р. №100. https://stu.cn.ua/wp-content/stu-media/normobaza/normdoc/norm-yakist/kodeks-akademichnoyi-dobrochesnosti.pdf вивчення дисципліни базується на принципах взаємної поваги й довіри викладача та здобувача вищої освіти, рівноправності й толерантності.</p> <p>Підготовлені здобувачем вищої освіти види робіт повинні відповідати загальноприйнятим нормам етичної поведінки.</p> <p>Основними формами порушення академічної доброчесності є: - академічний плагіат; - самоплагіат; - фабрикація; - фальсифікація; - списування; - обман; - хабарництво; - необ'єктивне оцінювання.</p> <p>Посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей є обов'язковими. Якщо</p>
--	---

	<p>буде виявлено ознаки академічної недоброчесності, -роботи не зараховуються.</p> <p>Від дотримання принципів академічної доброчесності залежить оцінювання, а саме, бали можуть бути анульовані або знижені за порушення.</p>
<i>Правила перезарахування кредитів</i>	<p>У випадку мобільності, правила перескладання або відпрацювання пропущених занять тощо: відбувається згідно з «Положення про академічну мобільність учасників освітнього процесу НУ «Чернігівська політехніка» https://stu.cn.ua/wp-content/uploads/2021/04/polozhennya-pro-akademichnu-mobilnist-uchasnykiv-osvitnogo-procesu.pdf</p>
<i>Політика щодо дедлайнів та перескладання</i>	<p>Роботи, які здаються із порушенням дедлайнів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається із дозволу лектора за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).</p> <p>Порядок ліквідації академічної заборгованості визначено в «Положенні про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Національного університету «Чернігівська політехніка» від 31 серпня 2020 р. https://stu.cn.ua/wp-content/stu-media/normobaza/normdoc/norm-osvitproces/polozhennya-pro-potochne-ta-pidsumkove-oczinyuvannya-znan-zdobuvachiv-vo.pdf</p>
<i>Політика щодо відвідування</i>	<p>Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, працевлаштування, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в онлайн (дистанційній) формі за погодженням. Пропущені заняття без поважних причин відпрацьовуються відповідно до графіка консультацій викладача.</p> <p>У порядку, передбаченому «Положенням про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Національного університету «Чернігівська політехніка» від 31 серпня 2020 р. https://stu.cn.ua/wp-content/stu-media/normobaza/normdoc/norm-osvitproces/polozhennya-pro-potochne-ta-pidsumkove-oczinyuvannya-znan-zdobuvachiv-vo.pdf здобувач вищої освіти, який має більше 30% пропусків навчальних занять (без поважних причин) від загального обсягу аудиторних годин відповідної навчальної дисципліни згідно з індивідуальним начальним планом не допускається до складання екзамену (диференційованого заліку) під час семестрового контролю, але має право ліквідувати академічну заборгованість.</p> <p>Вільне відвідування занять організовується відповідно до «Порядку надання дозволу на вільне відвідування занять здобувачам вищої освіти Національного університету</p>

	<p>«Чернігівська політехніка» від 31 серпня 2020 р. https://stu.cn.ua/wp-content/stu-media/normobaza/normdoc/norm-osvitproces/poryadok-nadannya-dozvolu-na-vilne-vidviduvannya-zanyat-zdobuvacham-vyshhoyi-osvity.pdf</p> <p>Вільне відвідування занять здобувачам вищої освіти Університету дозволяється з метою створення умов для навчання ЗВО, які не можуть відвідувати навчальні заняття з поважних причин за діючим розкладом. До поважних причин відносяться випадки, підтверджені відповідними документами, а саме:</p> <p>поєднання навчання зі спортивною та (або) громадською діяльністю, наявність дітей віком до 3-х років, вагітність, поєднання навчання з роботою за фахом, дуальне навчання (у разі його запровадження для окремих здобувачів вищої освіти), інші випадки.</p>
<p><i>Політика оскарження результатів контрольних заходів.</i></p>	<p>Для вирішення спірних питань, пов'язаних із організацією та проведенням семестрового контролю, оцінювання практик, атестації та визнанні результатів навчання в неформальній та/або інформальній освіті на факультеті створюється апеляційна комісія розпорядженням декана, до складу якої включаються, завідувачі кафедр, науково-педагогічні працівники та представники органів студентського самоврядування. Головою апеляційної комісії призначається декан. Порядок подання та розгляду апеляцій визначається відповідно до р.7 «Положенні про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Національного університету «Чернігівська політехніка» від 31 серпня 2020 р. https://stu.cn.ua/wp-content/stu-media/normobaza/normdoc/norm-osvitproces/polozhennya-pro-potochne-ta-pidsumkove-oczinyuvannya-znan-zdobuvachiv-vo.pdf</p>
<p><i>Консультації</i></p>	<p>Консультації є однією з основних форм надання студентам допомоги в самостійній роботі з вивчення дисципліни стосовно незрозумілих питань або відпрацювання занять. Проводяться консультації відповідно до затвердженого та розміщеного на сайті кафедри графіка.</p>
<p><i>Розвиток soft skills</i></p>	<p>Створення так званого «емоційного інтелекту» у здобувачів вищої освіти, здатних не тільки засвоювати професійні компетентності, а і формувати, відбувається наступним чином: здобувачі під час освітнього процесу отримують 1) питання з відкритим типом відповіді, вирішення яких потребує критичного мислення шляхом колективного обговорення; 2) завдання із спеціально здійсненою помилкою у</p>

	<p>вихідних даних або ході рішення. 3) ситуаційні завдання та кейси для обговорення і вирішення, які потребують групової взаємодії, критичного мислення, креативності та спрямовані на формування комунікаційних та управлінських навичок. Також здобувачі приймають участь у студентських науково-практичних конференціях, семінарах, тренінгах.</p>
--	---

II. ТЕМАТИЧНІ ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ТЕМА 1: КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ ЯК ГАЛУЗЬ ПРАВА

Питання для обговорення:

1. Поняття та ознаки конституційного права України.
2. Предмет та метод конституційного права України.
3. Поняття конституційно-правових відносин.
4. Джерела та система конституційного права.

Методичні поради:

1. *Повторіть* лекційний матеріал.
2. В окремому зошиті *розпочніть роботу* над складанням словника основних термінів.
3. *Підготуйте* доповіді стосовно основних питань, що розглядаються в межах плану.
4. В *першому питанні* охарактеризуйте поняття «конституційне право України» як галузь права, його місце і роль у національній системі права; основні етапи становлення і розвитку конституційного права як галузі права.
5. У *другому питанні* охарактеризуйте предмет і метод конституційно-правового регулювання та їх особливості; принципи конституційного права України.
6. В *третьому питанні* визначить поняття та здійсніть загальну характеристику конституційно-правових відносин.
7. В *четвертому питанні* проаналізуйте юридичні факти у конституційному праві; джерела конституційного права як галузі права; систему конституційного права як галузі права.
8. *Виконайте* запропоновану індивідуальну роботу.
9. *Розпочніть* ведення конспекту самостійної роботи.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняття галузі конституційного права
2. У чому полягає функціональне призначення галузі конституційного права ?
3. У чому полягають особливості галузі конституційного права? Чим вони зумовлені ?
4. Якими особливостями характеризуються методи конституційно-правового регулювання ?
5. У чому полягає функціональне призначення науки конституційного права ?
6. Охарактеризуйте предмет науки конституційного права. Чи є

відмінність між ним та предметом галузі конституційного права?

7. Які основні етапи розвитку науки конституційного права в Україні?
8. Що являє собою конституційне право як навчальна дисципліна ?
9. Що слід розуміти під поняттям «конституційно-правові відносини»?
10. Які групи суспільних відносин становлять предмет правового регулювання галузі конституційного права ?
11. У чому полягають особливості об'єкта конституційно-правових відносин ?
12. Яким чином суспільні відносини набувають якості «конституційно-правових відносин» ?
13. За яким принципом побудована система джерел конституційного права України ?

Дайте визначення понять:

конституція, конституційне право, предмет і метод конституційно-правового регулювання; джерела конституційного права України; конституційно-правова норма; конституційно-правовий інститут; конституційно-правові відносини; суб'єкти конституційно-правових відносин; об'єкти конституційно-правових відносин; конституційно-правова відповідальність; санкція конституційно-правової відповідальності.

Тематика індивідуальних робіт / презентацій:

1. Конституція України – Основний Закон держави.
2. Місце конституційного права в системі національного права та його роль у становленні і розвитку правової системи України як правової держави.
3. Поняття конституційно-правових відносин і їх роль у реалізації конституційних норм.

Рекомендована література:

Законодавчі та нормативні документи:

1. *Конституція України*: Основний Закон України від 28.06.21996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 03.01.2023)

Базова:

[1 – 5]

ТЕМА 2. ОСНОВИ ВЧЕННЯ ПРО КОНСТИТУЦІЮ

Питання для обговорення:

1. Поняття та юридичні властивості конституції.
2. Форма та структура конституції.
3. Функції конституції.
4. Класифікація конституцій.
5. Порядок прийняття та внесення змін і доповнень до конституції.

Методичні поради:

1. *Повторіть* лекційний матеріал.
2. В окремому зошиті *розпочніть роботу* над складанням словника основних термінів.
3. *Підготуйте* доповіді стосовно основних питань, що розглядаються в межах плану.
4. *Виконайте* запропоновану індивідуальну роботу.
5. *Розпочніть* ведення конспекту самостійної роботи.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняття конституція
2. У чому полягає сутність конституції ?
3. У чому полягає сутність правової природи Конституції ?
4. Чи є Конституція України Основним Законом держави ?
5. Чи є Конституція Основним Законом суспільства ?
6. Хто є суб'єктом прийняття Конституції ?
7. У чому полягає сутність конституції як акту установчої влади народу ?
8. У чому полягає верховенство Конституції ?
9. Що означає «пряма дія» норм Конституції? Яку ще дію можуть мати вказані норми ?
10. У чому полягає зміст стабільності Конституції? Чим вона забезпечується ?
11. У яких випадках внесення змін до Конституції України не допускається ?
12. Які функції виконує Конституція України ?
13. В чому полягає зміст доктрини конституціоналізму ? на чому вона ґрунтується ?
14. Що є основою конституціоналізму ?

Дайте визначення понять:

конституція, конституційне право, предмет і метод конституційно-правового регулювання; джерела конституційного права України;

конституційно-правова норма; конституційно-правовий інститут; конституційно-правові відносини; суб'єкти конституційно-правових відносин; об'єкти конституційно-правових відносин; конституційно-правова відповідальність; санкція конституційно-правової відповідальності, юридична конституція, формальна конституція, матеріальна конституція, функції конституції, дія конституції, властивості конституції, структура конституції, преамбула.

Тематика індивідуальних робіт / презентацій:

1. Конституціоналізм як політико-правова доктрина.
2. Етапи розвитку українського конституціоналізму.
3. Види конституцій (на прикладі конституційних актів зарубіжних країн).
4. Дотримання й охорона Конституції України.
5. Сутність змін внесених до чинної Конституції України.

Рекомендована література:

Законодавчі та нормативні документи:

1. *Конституція України*: Основний Закон України від 28.06.21996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 03.01.2023)

Базова:

[1 – 5]

Допоміжна:

1. *Багрій О.* Сутність принципу верховенства Конституції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 9. С. 83-87.
2. *2014-15* Ключові правові реформи: Як утілено європейські стандарти? / За ред. Романа Куйбіди. Авт. колектив: Банчук О., Барікова А., Дмитрієва І., Кириченко Ю., Куйбіда Р., Серeda М. / Видання Центру політико-правових реформ. К.: ФОП Москаленко О.М., 2016. 74 с. URL: http://pravo.org.ua/img/books/files/14586529862016_key_legal_reforms_2014-2015_ukr.pdf
3. *Інформація* Про зміни до законодавства, прийняті Верховною Радою України 2 червня 2016 року URL: <http://www.naiu.kiev.ua/files/news/2016/zminu.pdf>
4. *Єрмолаєв В.* Деякі питання становлення вітчизняного парламентаризму в новітню добу. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 2. С. 52-60.
5. *Єфремова Н.* Розвиток конституційно-правових ідей у Речі Посполитій

ТЕМА 3. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ

Питання для обговорення:

1. Поняття і суть конституційного ладу.
2. Загальні засади конституційного ладу.
3. Захист конституційного ладу України.

Методичні поради:

1. *Повторіть* лекційний матеріал та попередні теми семінарських занять.
2. В окремому зошиті *продовжить роботу* над складанням словника основних термінів.
3. *Підготуйте* доповіді стосовно основних питань, що розглядаються в межах плану.
4. В *першому питанні* охарактеризуйте поняття конституційного ладу, його співвідношення з державним ладом та громадянським суспільством; визначить засади конституційного ладу.
5. У *другому питанні* охарактеризуйте специфічні риси загальних засад; визначить групи засад конституційного ладу України; охарактеризуйте гуманістичні засади конституційного ладу України; економічні, політичні, соціальні та духовно-культурні засади конституційного ладу.
6. В *третьому питанні* визначить гарантії конституційного ладу України.
7. *Виконайте* запропоновану індивідуальну роботу.
8. *Продовжить* ведення конспекту самостійної роботи.

Питання для самоконтролю:

1. Які суб'єкти в Україні володіють правом визначати та змінювати конституційний лад ?
2. Розкрийте сутність установчої влади народу. У яких формах вона може реалізовуватись ?
3. Що ви розумієте під поняттям «конституційний лад» ?
4. Як співвідносяться поняття «конституційний лад», «державний лад» і «суспільний лад» ?
5. Які положення чинної Конституції України визначають зміст конституційного ладу України ?
6. Як співвідносяться поняття «конституційний лад» та «засади конституційного ладу» ?
7. У яких розділах Конституції України визначено конституційний лад?

8. Якими чинниками зумовлюється потреба гарантування конституційного ладу?

9. На кого покладається головний обов'язок щодо гарантування конституційного ладу?

10. Чи існує потреба гарантування конституційного ладу в «мирний час»?

Дайте визначення понять:

конституційний лад, державний лад, громадянське суспільство, засади конституційного ладу, гуманізм, державний суверенітет, народний суверенітет; національний суверенітет, безпосередня (пряма) демократія, представницька демократія, форма правління, монархія, республіка, парламентська республіка, президентська (дуалістична) республіка, змішана (квазіпрезидентська або напівпрезидентська) республіка, державний устрій, унітарна держава, федерація.

Тематика індивідуальних робіт / презентацій:

1. Державний, національний та народний суверенітет: поняття та основні елементи.

2. Види республік. Особливості республіканської форми правління в Україні.

3. Класифікація держав за їхнім державним устроєм. Особливості українського унітаризму.

4. Характеристика України як конституційної держави.

Рекомендована література:

Законодавчі та нормативні документи:

1. Конституція України: Основний Закон України від 28.06.21996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 03.01.2023)

Базова:

[1 – 5]

Допоміжна:

1. *Загальні* засади конституційного ладу в Україні. URL: <http://bookster.com.ua/summaries/view/544>

2. *Прієшкіка О.В.* Конституційний лад і політична система в Україні: теоретико-правові аспекти. *Часопис Київського університету права*. 2006. № 4. С. 79-83.

3. *Савчин М.В.* Конституційні засади демократичного ладу та верховенство права. *Держава і право: Зб. наук. праць*. 2007. Вип. 35. С. 179-186.

4. *Скрипнюк О.* Конституційний лад України: ознаки, принципи, гаранті. *ВІСНИК 47 Центральної виборчої комісії* 2008. №4 (14). URL: http://www.cvk.gov.ua/visnyk/pdf/2008_4/visnik_st_14.pdf

5. *Теплюк М.* Конституційний лад в Україні: поняття та деякі питання порядку його визначення і зміни. *Віче*. 2008. №12, червень. URL: <http://www.viche.info/journal/1007/>

6. *Юридична енциклопедія: В 6-ти т./ Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.. К.: Укр. Енцикл., 2001. Т. 3.* URL: <http://leksika.com.ua/legal/>

ТЕМА 4. ОСНОВИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ГРОМАДЯНСТВО УКРАЇНИ. КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ

Питання для обговорення:

1. Конституційно-правовий статус людини і громадянина.
2. Громадянство України.
3. Основні права, свободи та обов'язки людини і громадянина.
4. Гарантії прав і свобод людини і громадянина.

Методичні поради:

1. *Повторіть* лекційний матеріал та попередні теми семінарських занять.

2. В окремому зошиті *продовжить роботу* над складанням словника основних термінів.

3. *Підготуйте* доповіді стосовно основних питань, що розглядаються в межах плану.

4. В *першому питанні* визначить поняття правовий статус особистості; виокремте різні види правових статусів за різними підставами; охарактеризуйте зародження вчення про права людини, основні сучасні підходи до визначення взаємовідносин людини і держави; назвіть принципи правового статусу людини і громадянина.

5. У *другому питанні* визначить поняття громадянство України; виявить ознаки та проаналізуйте принципи громадянства України; назвіть категорії осіб за якими визнається належність до громадянства України; охарактеризуйте підстави набуття і припинення громадянства України; з'ясуйте які органи та організації беруть участь у вирішенні питань громадянства.

6. В *третьому питанні* визначить наступні поняття: права людини, обов'язок, основні права і свободи людини і громадянина; охарактеризуйте їх специфічні риси; проаналізуйте за якими підставами класифікуються основні права та обов'язки людини і громадянина.

7. Користуючись Конституцією України охарактеризуйте та проаналізуйте права і свободи людини і громадянина за їх змістом: особисті або громадянські права і свободи, політичні права і свободи, економічні, соціальні та культурні права і свободи.

8. В *четвертому питанні* визначить поняття гарантії прав і свобод людини і громадянина; охарактеризуйте види гарантій прав і свобод людини і громадянина; особливості правового статусу та особливості забезпечення прав і свобод біженців, осіб, які потребують тимчасового захисту та внутрішньо переміщених осіб.

9. *Виконайте* запропоновану індивідуальну роботу.

10. *Продовжить* ведення конспекту самостійної роботи.

Питання для самоконтролю:

1. Конституційне право людини (громадянина) – це... ?
2. Конституційний обов'язок людини (громадянина) – це..?
3. У чому полягає відмінність, якщо така є, між правом людини та свободою людини?
4. Що є межею прав та свобод людини і громадянина ?
5. Якими ознаками мають володіти права та свободи, які відносять до особистих ?
6. Якими ознаками мають володіти права та свободи, які відносять до політичних?
7. Якими ознаками мають володіти права та свободи, які відносять до соціально-економічних ?
8. У чому полягає зміст конституційного обов'язку захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України?
9. Хто є суб'єктом конституційного обов'язку додержання Конституції та Законів України ?
10. Які органи державної влади спеціально утворюються з метою захисту прав та свобод людини і громадянина?
11. Якими юридичними засобами володіє Уповноважений Верховної Ради України з прав людини для припинення порушення прав та свобод і їх захисту ?
12. Яке місце займає Європейський суд з прав людини у системі захисту прав людини в Україні ?
13. Яким обсягом прав, свобод та обов'язків, за загальним правилом, володіють іноземці та апатриди?
14. У чому полягають особливості конституційно-правового статусу біженців?

15. Хто в Україні вважається іммігрантами?
16. Яким обсягом прав, свобод та обов'язків, за загальним правилом, володіють особи, які потребують тимчасового захисту та внутрішньо переміщених осіб?
17. Хто вважається закордонним українцем відповідно до українського законодавства?
18. У чому полягають особливості конституційно-правового статусу закордонних українців?

Дайте визначення понять:

правовий статус особистості, громадянство України, принципи громадянства, натуралізація, філіація, денационалізація, денатуралізація, оптація, трансферт, права людини, обов'язок, основні права і свободи людини і громадянина, гарантії прав і свобод людини і громадянина, апатриди, імміграція, правова держава, внутрішньо переміщені особи, біженець, особи, які потребують тимчасового захисту, додатковий захист.

Тематика індивідуальних робіт / презентацій:

1. Правовий статус особистості: поняття та види.
2. Зародження та еволюція правових ідей про права людини.
3. Підстави набуття громадянства України.
4. Основні права, свободи та обов'язки людини і громадянина: поняття, властивості, види.

Рекомендована література:

Законодавчі та нормативні документи:

1. *Європейська конвенція* про громадянство: Міжнародний документ від 06.11.1997 № ETS N 166. Документ 994_004. Дата оновлення: 27.05.2009 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_004#Text (дата звернення: 03.01.2023)
2. *Конституція* України: Основний Закон України від 28.06.21996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 03.01.2023)
3. *Про біженців* та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон від 08.07.2011 № 3671-VI. Дата оновлення: 03.03.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text> (дата звернення: 08.01.2023)
4. *Про громадянство*: Закон України від 18.01. 2001 № 2235-III. Дата оновлення: 05.02.2023 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text> (дата звернення: 08.01.2023)

5. *Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України*: Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення: 08.01.2023)

6. *Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб*: Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. Дата оновлення: 29.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 08.01.2023)

Базова:

[1 – 5]

Допоміжна:

1. *Зміни від 28.01.2016 до Закону України «Про громадянство України»(18/01/2001)*. URL: http://yurfact.com.ua/zminy_do_zakonodavstva/zminy_vid_28.01.2016_do_zu_pro_hromadianstvo_Ukrainy.html

2. *Юридична енциклопедія*: В 6-ти т./ Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.. К.: Укр. Енцикл., 2001. Т. 3. URL: <http://leksika.com.ua/legal/>

3. Olena H. Kozynets, Alla G. Nitchenko, Oleksandr M. Holovko, Svitlana O. Shestakova, Leonid L. Tarasenko Implementation of Human Economic Rights in Transition States. International Journal of Economics and Business Administration. Volume VIII, Special Issue 1, 2020, pp. 273-283.

4. Olena Kozynets, Alla Nitchenko, Andrii Kholostenko, Petro Zhovtan, Larysa Luhosh Tools and methods of work of law enforcement agencies in the sphere of economic law infringements. WSEAS TRANSACTIONS on BUSINESS and ECONOMICS. 2021, Volume 18, pp.606-618.

5. Iryna Litvinova Andrii Ivanov Alina Suprun Alla Nitchenko Olen Stets (2021) Impact of the pandemic on the personal freedom limitation (Personal freedom includes freedom of mobility). AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research 11/02-XXIV, pp.40-45

ТЕМА 5 КОНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ ФОРМ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ ДЕМОКРАТІЇ (ПРЯМОГО НАРОДОВЛАДДЯ)

Питання для обговорення:

1. Поняття і види форм безпосереднього народовладдя в Україні.
2. Поняття виборів, виборчого права.
3. Принципи виборчого права.
4. Види виборчих систем.
5. Референдум в Україні.

Методичні поради:

1. *Повторіть* лекційний матеріал та попередні теми семінарських занять.
2. В окремому зошиті *продовжить роботу* над складанням словника основних термінів.
3. *Підготуйте* доповіді стосовно основних питань, що розглядаються в межах плану.
4. В *першому питанні* визначить поняття «народовладдя», «демократія», «форми безпосередньої демократії»; охарактеризуйте зміст безпосередньої демократії та представницької демократії; визначить принципи та функції безпосередньої демократії; виявіть форми безпосереднього волевиявлення народу.
5. В *другому питанні* визначить поняття «вибори»; проаналізуйте соціальне призначення виборів; з'ясуйте, які норми міжнародного права закріплюють стандарти щодо організації та проведення виборів в органи публічної влади, у тому числі і в Україні; які вибори визнаються вільними, справедливими, справжніми; охарактеризуйте види виборів; визначить поняття «виборче право», «об'єктивне виборче право», «суб'єктивне виборче право»; проаналізуйте джерела інституту виборчого права;
6. В *третьому питанні* визначить поняття «принципи виборчого права»;
7. Охарактеризуйте зміст принципу вільних виборів, загального виборчого права, принцип таємного голосування; з'ясуйте, що означає пряме виборче право.
8. В *четвертому питанні* охарактеризуйте поняття й види виборчих систем; призначення виборів.
9. В *п'ятому питанні* визначить поняття «референдум», з'ясуйте, яка країна визнана батьківщиною референдумів; охарактеризуйте історію становлення і розвитку референдумів у незалежній Україні.
10. *Виконайте* запропоновану індивідуальну роботу.
11. *Продовжить* ведення конспекту самостійної роботи.

Питання для самоконтролю:

1. Що розуміється від поняттям «вибори»?
2. Які види виборів вам відомі ?
3. У чому полягає зміст прямих виборів ?
4. Чим з конституційно-правової точки зору непрямі вибори відрізняються від прямих ?
5. Який вид виборів, на ваш погляд, більшою мірою забезпечує відповідність результату виборів реальному волевиявленню виборчого корпусу?
6. Що таке виборче право ?
7. У чому полягає відмінність виборчого права як інституту конституційного права та політичного права громадянина ?

8. Що таке «виборчий ценз»?
9. Які чинники, на ваш погляд, впливають на реалізацію суб'єктивного виборчого права в Україні ?
10. Що таке міжнародно-правові стандарти виборчого права ?
11. Які ви знаєте принципи виборчого права ?
12. Що таке виборча система ?
13. Чому виборча система є предметом конституційно-правового регулювання ?
14. Які види виборчих систем ви знаєте ?
15. У чому полягає відмінність між мажоритарною та пропорційною виборчими системами ?
16. Які питання можуть вирішуватись на референдумах ?
17. З яких питань законодавство не допускає проведення референдумів?
18. Яку юридичну силу мають акти, прийняті на референдумах ? Чому?

Дайте визначення понять:

народовладдя, демократія, безпосередня демократія, представницька демократія, форми безпосередньої демократії, вибори, виборче право, виборча система, об'єктивне виборче право, суб'єктивне виборче право, принципи виборчого права, референдум.

Тематика індивідуальних робіт / презентацій:

1. Форми демократії.
2. Мажоритарна виборча система та її застосування в Україні.
3. Пропорційна виборча система та її застосування в Україні.
4. Досвід та перспективи проведення референдумів в Україні.

Рекомендована література:

Законодавчі та нормативні документи:

1. *Конституція* України: Основний Закон України від 28.06.21996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 03.01.2023)
2. *Виборчий кодекс* України: Закон України від 19.12.2019. Дата оновлення: 15.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (дата звернення: 03.01.2023)
3. *Про місцеві вибори*: Закон України від 14.07.2015 № 595-VIII. (Закон втратив чинність, крім положень щодо організації та проведення повторних, проміжних, додаткових виборів і заміщення депутатів, обраних у багатомандатному виборчому окрузі, повноваження яких достроково

припинені, що діють до наступних чергових або позачергових виборів депутатів місцевих рад, на підставі Кодексу № 396-ІХ від 19.12.2019). Дата оновлення: 10.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-19#Text> (дата звернення: 03.01.2023)

4. *Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпичмент): Закон України від 10.09.2019 № 39-ІХ.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39-20#Text> (дата звернення: 03.01.2023)

Базова:

[1 – 5]

Допоміжна:

1. *Барабаш Ю.* Дострокові вибори як засіб врегулювання державно-правових конфліктів. *Право України.* 2007. №11. С.126-130
2. *Богашева Н.* Еволюція виборчої системи в Україні / Н. Богашева, Ю. Ключковський. URL: <http://www.cvk.gov.ua/visnyk/index.php?mID=12>
3. *Бондар І.* Вибори як гарантія права громадян на участь в управлінні державними справами *Юридичний авангард.* 2009. №1. С.16-21
4. *Гелей С., Рутар С.* Виборча система / Політологія: навч. посібник. Вид.4-те, переробл. і доп. Львов: Світ, 2001. С. 202-214
5. *Гудзь Л.* Конституційно-правові принципи як елементи механізму забезпечення виборчих прав громадян України. *Підприємництво, господарство і право.* 2011. №9. С.3-5.
6. *Гудзь Л.* Механізм забезпечення виборчих прав громадян України та його основні елементи. *Підприємництво, господарство і право.* 2010. №7. С.129-131.
7. *Ключковський Ю.Б.* Виборчі системи та українське виборче законодавство: монографія. К.: Час Друку, 2011. 132 с. URL: <http://www.eli.org.ua/upload/Monography.pdf>
8. *Ковтунець В.* Про зміст та обсяг суб'єктивного виборчого права / В. Ковтунець. *Вибори та демократія.* 2006. № 2 (8). С.54. URL: http://www.eli.org.ua/upload/iblock/038/magazine_file_9.pdf
9. *Ковальчук В. Б.* Пасивне виборче право громадян та доцільність його обмеження у контексті парламентських виборів *Право України.* 2013. № 5. С.134-143
10. *Майер Г.* Виборче право як інструмент розподілу влади або виборче право й політика *Вибори та демократія.* 2005. №2(4) С.15. URL: http://www.eli.org.ua/upload/iblock/12e/magazine_file_1.pdf
11. *Ліча В., Хома Н.* Вибори і виборчі системи / Політологія: Конспект лекцій. Вид.3-тє, доп. Львов: Магнолія Плюс, 2004. С. 140-146
12. *Рибачук М.* Еволюція виборчих систем в Україні: досвід, проблеми та перспективи розвитку / Вибори і референдуми в Україні: проблеми теорії і

- практики: Зб./редкол. М.М.Рябець (голова) та ін..К.: Центральна виборча комісія, 2001. С. 29-44
13. Савенко М. Д. Активне виборче право: теоретичний аспект. *Право України*. 2013. №5. С.122-133
 14. Ставнійчук М. І. Вибори як ключовий інститут демократичного конституційного ладу сучасної України. *Право України*. 2013. № 5. С.19-29.
 15. Стецюк П. Б. Вибори у механізмі функціонування конституційної держави / П.Б. Стецюк. *Право України*. 2013. № 5. С.30-37.
 16. Шаповал Т. До поняття виборчого права як права індивіда (громадянина). *Вибори та демократія*. 2005. №2(4) С. 23. URL: http://www.eli.org.ua/upload/iblock/12e/magazine_file_1.pdf
 17. Шведа Ю. Політичні наслідки виборчих систем: теорія та зарубіжна практика. *Віче*. 2007. №15. С.24-26
 18. Яковлев А. Розвиток виборчої системи як складова сучасного конституційного процесу в Україні. *Юридична Україна*. 2013 № 6. С.24-31
 19. *Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права: Матеріали Венеціанської Комісії, Парламентської Асамблеї, Комітету Міністрів, Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи*. Вид. 2-е, випр. і доповн. / за ред. Ю. Ключковського. К.: Логос, 2009. 500 с. URL: <http://www.eli.org.ua/press/2744>

ТЕМА 6. КОНСТИТУЦІЙНА СИСТЕМА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Питання для обговорення:

1. Поняття, ознаки і структура механізму держави.
2. Поняття, ознаки і класифікація органів державної влади.
3. Конституційна система органів державної влади.

Методичні поради:

1. *Повторіть* лекційний матеріал та попередні теми семінарських занять.
2. В окремому зошиті *продовжить роботу* над складанням словника основних термінів.
3. *Підготуйте* доповіді стосовно основних питань, що розглядаються в межах плану.
4. Перш ніж перейти до вивчення *першого питання* проаналізуйте конституційну систему органів державної влади України; поняття і соціальне призначення законодавчої влади.

5. В *першому питанні* визначить поняття «механізм держави»; охарактеризуйте ознаки та структурні елементи механізму держави.

6. В *другому питанні* визначить поняття «орган державної влади», «державне управління», «апарат держави». Порівняйте наступні поняття «державний орган» і «орган державної влади». Визначить загальні ознаки органів державної влади. Виконайте практичне завдання запропоноване нижче.

7. В *третьому питанні* визначить засади поділу державної влади на гілки. Охарактеризуйте принципи організації та функціонування державних органів. Підготуйте реферативні питання.

8. *Виконайте* запроповану індивідуальну роботу.

9. *Продовжить* ведення конспекту самостійної роботи.

Питання для самоконтролю:

1. Що розуміється під поняттям «конституційні засади організації державної влади»?

2. Назвіть ці засади та поясніть їх зміст.

3. У чому полягає зміст спеціально-дозвільного принципу діяльності органів державної влади ?

4. Як співвідносяться «верховенство права» та «верховенство закону» як принципи діяльності органів державної влади ?

5. Як ви розумієте зміст принципу гуманізму ? Що він означає як принцип діяльності органів державної влади ?

6. Як Ви розумієте поняття «орган державної влади» ?

7. Які ознаки органу державної влади?.

8. Як співвідносяться поняття «орган державної влади» та «орган публічної влади» ?

9. Чим, на вашу думку, орган державної влади відрізняється від органу місцевого самоврядування?

10. Як співвідносяться поняття «орган державної влади» та «державний орган»?

11. Як співвідносяться поняття «система державної влади» та «система публічної влади»?

12. Який механізм формування органів державної влади забезпечує реалізацію принципу народовладдя ?

Дайте визначення понять:

орган державної влади, Верховна Рада України, Президент, Кабінет Міністрів, статус, парламент, парламентаризм, функції парламенту, компетенція парламенту, правовий статус народного депутата України, сесія Верховної Ради України, законотворчість, законодавча ініціатива, законодавчий процес, закони, постанови, заяви, звернення, декларації, глава держави, президент, монарх, колегіальна президентура, глава уряду, одноосібний / колегіальний узурпатор,

ценз осілості, інаугурація, імпічмент, контрасигнатура, функції Президента України, компетенція Президента України, повноваження Президента України, промульгація, вето, прерогатива глави держави.

Тематика індивідуальних робіт / презентацій:

1. Історичні та політико-правові аспекти світового парламентаризму.
2. Формування ідеї парламентаризму в Україні.
3. Конституційний статус Верховної Ради України.
4. Конституційний статус Президента України.
5. Конституційний статус Кабінету Міністрів України.

Рекомендована література:

Законодавчі та нормативні документи:

1. *Конституція України: Основний Закон України від 28.06.21996 р. № 254к/96-ВР.* Дата оновлення: 01.01.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 03.01.2023)
2. *Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України): Закон України від 03.09. 2019. № 27-IX.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/27-20#Text> (дата звернення: 03.01.2023)
3. *Про вибори народних депутатів: Закон України від 17.11.2011 № 4061-VI.* (Закон втратив чинність, крім положень щодо організації та проведення проміжних виборів і заміщення народних депутатів України, обраних у загальнодержавному виборчому окрузі, повноваження яких достроково припинені, що діють до наступних чергових або позачергових виборів народних депутатів України, на підставі Кодексу № 396-IX від 19.12.2019). Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17#Text> (дата звернення: 03.01.2023)
4. *Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 р. Документ 794-18.* Дата оновлення: 19.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text> (дата звернення: 03.01.2023)
5. *Про Конституційний Суд України: Закон України від 16.10.1996 № 422/96-ВР.* Дата оновлення: 23.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text> (дата звернення: 03.01.2023)
6. *Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпічмент): Закон України від 10.09.2019 № 39-IX.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39-20#Text> (дата звернення: 03.01.2023)
7. *Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI.* Дата оновлення: 23.12.2022. URL:

Базова:

[1 – 5]

Допоміжна:

1. *Авер'янов В.* Уряд у механізмі поділу влади: недосконалість вітчизняної конституційної моделі. *Право України.* 2005. № 4. С. 10–15.
2. *Бак В. І.* Взаємодія Президента України та Верховної Ради України: конституційно-правове визначення та шляхи вдосконалення. *Часопис Київського університету права.* 2012. № 4. С. 107-110. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2012_4/zzzzz/107.pdf
3. *Гавриш С.* «Парламентаризм на чолі суспільного прогресу». *Віче.* 2001. № 7. С. 3.
4. *Георгіца А.* Законодавча влада: поняття, правова природа, місце і роль у системі органів публічної влади. *Право України.* 2009. № 11. С.100-117.
5. *Гошовська В. А.* Парламентаризм в Україні. Державно-управлінські механізми реалізації функцій законодавчої влади : навч.-метод. матеріали / В. А. Гошовська, Л. А. Пашко, К. Ф. Задоя. К. : НАДУ, 2013. 48 с. URL: http://www.academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Navch_Posybniky/0aa3e0a4-e3d9-4c44-9f01-2042a8c809ae.pdf
6. *Демків Р.Я.* Конституційне право України: курс лекцій. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 332 с. URL: http://moodle.nati.org.ua/pluginfile.php/15040/mod_resource/content/1/UL0000016.PDF
7. *Малкіна Г.М.* Імпічмент президента: міф і реальність. URL: <http://vuzlib.com/content/view/1286/89/>
8. *Майданник О.* Конституційні принципи діяльності Верховної Ради України по здійсненню контрольної функції. *Підприємництво, господарство і право.* 2006. № 5. С. 98-101.
9. *Погорілко В.* Функції українського парламенту. Від номінального до реального. *Віче.* 2002. № 2 (119). С. 17-20.
10. *Серьогіна С.* Оптимізація статусу Президента як ключова ланка конституційної реформи в Україні. *Право України.* 2009. № 6. С.23-28.
11. *Сінельник Р.В.* Дискреційні повноваження Президента України в контексті проведення конституційної реформи. *Вісник Запорізького національного університету.* 2009. № 1. Серія: юридичні науки. С.62-68
12. *Словська І.Є.* Процедура імпічменту Президента за законодавством України *Наше право.* 2011. № 2 (ч.1). URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/nashp/2011_2_1/slavska.pdf

13. Шевчук А.З. Підстави імпідменту: конституційно-правові норми та практика їх реалізації. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2012. Вип. 618. Правознавство. С.47-51. URL:<http://lawreview.chnu.edu.ua/visnuku/st/618/9.pdf>
14. Шаповал В. Феномен державного органу (органу держави) або органу державної влади: теоретико-правовий і конституційний аспекти. URL: <http://www.lawyer.org.ua/?w=r&i=>.
15. Шаповал В. Парламентаризм в Україні: пошуки парадигми чи рух до нового. *Віче*. 1997. № 5. С. 16-17.
16. Шаповал В. Конституційний механізм державної влади в незалежній Україні: політико-правові проблеми організації виконавчої влади. *Право України*. 1997. № 1. С. 30.
17. Фрицький Ю. Парламент України – Верховна Рада та його роль у реалізації законодавчої влади. *Право України*. 2007. № 7. С. 3-7.
18. Єловських У. О. Конституційне право України : навч.-метод. посіб. для студ. ден. форми навч. усіх спец. ун-ту / У. О. Єловських ; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 183 с. URL: <http://dspace.ltsu.org/jspui/bitstream/123456789/1756/1/Elovskyh.pdf>

ТЕМА 7. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ СУДОВОЇ ВЛАДИ ТА ПРОКУРАТУРИ В УКРАЇНІ

Питання для обговорення:

1. Засади організації судової влади в Україні. Внесення змін до Конституції України в частині правосуддя.
2. Система судоустрою. Спеціалізація судів.
3. Порядок утворення і ліквідація суду. Загальні положення статусу судді.
4. Верховний Суд – найвищий суд у системі судоустрою України.
5. Вища рада правосуддя.
6. Порядок формування Конституційного Суду України і його структура.

Методичні поради:

1. *Повторіть* лекційний матеріал та попередні теми семінарських занять.
2. В окремому зошиті продовжить роботу над складанням словника основних термінів.
3. *Підготуйте* доповіді стосовно основних питань, що розглядаються в межах плану:

4. *В першому питанні* проаналізуйте засади організації судової влади та її риси; Закон України від 02.06.2016 про «Внесення змін до Конституції України в частині правосуддя».

5. *В другому питанні* охарактеризуйте організаційні основи судоустрою; функції судової влади; принципи правосуддя.

6. *В третьому питанні* визначить порядок утворення і ліквідація суду; порядок обрання суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад; основні засади судочинства.

7. *В четвертому питанні* проаналізуйте правовий статус Верховного Суду України.

8. *В п'ятому питанні* проаналізуйте шляхи реорганізації Вищої ради юстиції в Вищу раду правосуддя; визначить її правовий статус.

9. *В шостому питанні* проаналізуйте порядок формування Конституційного Суду України і його структуру; завдання, функції, юрисдикцію Конституційного Суду України; правовий статус судді Конституційного Суду України; визначить місце Конституційного Суду України в механізмі державної влади.

10. *Виконайте* запропоновану індивідуальну роботу.

11. *Продовжить* ведення конспекту самостійної роботи.

Питання для самоконтролю:

1. Що означає поняття «правосуддя»?

2. Як ви розумієте основне завдання судів - судовий захист прав і законних інтересів людини?

3. В чому полягає зміст принцип доведеності вини. Яке його значення в контексті забезпечення прав і свобод людини?

4. В чому полягає принцип обов'язковості рішення суду ?

5. Що таке «судоустрій» та «судова система»?

6. Судами яких юрисдикцій здійснюється правосуддя в Україні ?

7. Які вищі спеціалізовані суди вам відомі ?

8. Хто такий «суддя»?

9. Який склад Вищої Ради Юстиції ?

10. Які функції покладено на Вищу Раду Юстиції ?

11. Наведіть норми Конституції, що регулюють правовий статус прокуратури?

12. Які конституційні принципи діяльності прокуратури?

13. В чому полягає спеціальний статус прокуратури ?

14. Чи можна віднести прокуратуру України до якоїсь з гілок влади ?

15. Дайте правову характеристику конституційно-правового статусу Генерального прокурора України.

Дайте визначення понять:

правосуддя, судді, судова система України, Конституційний Суд України.

Тематика індивідуальних робіт / презентацій:

1. Види, склад, повноваження місцевих судів.
2. Види, склад, повноваження апеляційних судів.
3. Вищі спеціалізовані суди.
4. Функції та повноваження Конституційного Суду України.
5. Юрисдикція Конституційного Суду України.
6. Статус судді Конституційного Суду України.

Рекомендована література:

Законодавчі та нормативні документи:

1. *Конституція України: Основний Закон України від 28.06.21996 р. № 254к/96-ВР.* Дата оновлення: 01.01.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 03.01.2023)
2. *Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII.* Документ 1401-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text> (дата звернення: 03.01.2023)
3. *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури: Закон України від 19.09.2019 № 113-IX.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-20#Text> (дата звернення: 03.01.2023)
4. *Про Конституційний Суд України: Закон України від 16.10.1996 № 422/96-ВР.* Дата оновлення: 23.12.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text> (дата звернення: 03.01.2023)
5. *Про прокуратуру України: Закон України 14.10.2014. № 1697-VII.* Дата оновлення: 25.04.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18/ed20150529#Text> (дата звернення: 03.01.2023)
6. *Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII.* Документ 1402-19. Дата оновлення: 23.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 03.01.2023)
7. *Рішення Конституційного Суду України Другий сенат у справі за конституційною скаргою Василенка Сергія Миколайовича щодо відповідності Конституції України Конституції України (конституційності) пункту 6 розділу II «Прикінцеві і перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» (щодо гарантій незалежності прокурора) від 01.03.2023 р.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va01p710-23#Text> (дата звернення: 03.01.2023)

Базова:

[1 – 5]

Допоміжна:

1. *Алеєва І. В.* Незалежність суддів – гарантія конституційного права на судовий захист. *Вісник господарського судочинства*. 2013. № 3. С. 37-39.
2. *Бабенко К.* Роль Конституційного суду України у забезпеченні верховенства Конституції України. *Вісник Конституційного суду України*. 2007. № 3. С. 54-61.
3. *Барчук В.* Роль і місце Конституційного Суду України в юридичному механізмі забезпечення прав людини *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 5. С. 3-6
4. *Бринцев В.* Політико-правовий аналіз ролі Конституційного Суду України у законодавчому процесі. *Вісник Конституційного суду України*. 2007. № 1. С. 23-30.
5. *Василюк С.* Конституційний механізм взаємодії законодавчої і судової влади в Україні. *Право України*. 2003. № 12. С. 3-6.
6. *Верховна Рада* змінила Конституцію в частині правосуддя. *Українське право*. URL: <http://www.ukrainepраво.com/news/ukraine/verkhovna-rada-zm-nila-konstituts-yu-v-chastin-pravosuddya/>
7. *Дашковська О.* Конституційна відповідальність: методологічні засади дослідження. *Вісник Академії правових наук України*. 2013. № 3. С. 101-107.
8. *Івановська А.М.* Питання політики і права діяльності Конституційного Суду України. *Університетські наукові записки*. 2011. № 4. С. 50-59.
9. *Івановська А.М.* Офіційне тлумачення Конституції і законів України як повноваження Конституційного Суду України. *Університетські наукові записки*. 2013. № 4. С. 19-35.
10. *Філатов О.* Про вищу раду правосуддя. *Асоціація правників України*. 2016. № 7-8 (126-127). липень-серпень. С. 3. URL: http://uba.ua/gazette_contents/160.pdf

ТЕМА 8. АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ ТА КОНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Питання для обговорення:

1. Поняття та засади адміністративно-територіального устрою України.
2. Поняття місцевого самоврядування та його система.
3. Порядок формування, організація роботи органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Методичні поради:

1. *Повторіть* лекційний матеріал та попередні теми семінарських занять.
2. В окремому зошиті *продовжить роботу* над складанням словника основних термінів.
3. *Підготуйте* доповіді стосовно основних питань, що розглядаються в межах плану:
4. В *першому питанні* визначить поняття та систему адміністративно-територіального устрою, його принципи; конституційні засади територіального устрою України.
5. В *другому питанні* охарактеризуйте поняття та політико-правову природу місцевого самоврядування; принципи, завдання та функції місцевого самоврядування; охарактеризуйте систему місцевого самоврядування.
6. В *третьому питанні* проаналізуйте порядок формування, організацію роботи органів та посадових осіб місцевого самоврядування.
7. *Виконайте* запропоновану індивідуальну роботу.
8. *Продовжить* ведення конспекту самостійної роботи.

Питання для самоконтролю:

1. Чому місцеве самоврядування є предметом конституційного регулювання?
2. Як реалізується принцип народовладдя в межах місцевого самоврядування?
3. В чому полягає суть принципу поєднання місцевих і державних інтересів?
4. В чому полягає суть принципу підзвітності та відповідальності перед територіальними громадами їх органів та посадових осіб?
5. Назвіть найважливіші міжнародні правові акти, які закріплюють основні міжнародні стандарти місцевого самоврядування.
6. Які стандарти передбачає Європейська хартія місцевого самоврядування?
7. Що розуміється під гарантіями місцевого самоврядування?
8. В чому суть нормативних гарантій місцевого самоврядування?

Дайте визначення понять:

унітаризм, адміністративно-територіальний устрій, місцеве самоврядування, органи місцевого самоврядування, територіальні громади, державні адміністрації, префекти, старости, місцеві, районні (в місті), районні та обласні ради, децентралізація.

Тематика індивідуальних робіт / презентацій:

1. Територіальна громада як первинний суб'єкт місцевого самоврядування.
2. Старости в системі місцевого самоврядування.
3. Місцеві органи виконавчої влади загальної компетенції (місцеві державні адміністрації, префекти).
4. Гарантування місцевого самоврядування.

Рекомендована література:

Законодавчі та нормативні документи:

1. *Конституція України*: Основний Закон України від 28.06.21996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 03.01.2023)
2. *Про державну службу*: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. Документ 889-19. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 03.01.2023)
3. *Про місцеві державні адміністрації*: Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text> (дата звернення: 03.01.2023)
4. *Про статус депутатів місцевих рад*: Закон України від 11.07.2002 № 93-IV. Дата оновлення: 16.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15#Text>(дата звернення: 03.01.2023)

Базова:

[1 – 5]

Допоміжна:

1. *Баєва Л.* Статут територіальної громади як засіб реалізації конституційного права громадян на участь у місцевому самоврядуванні. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 4. С.11-14.
2. *Баєва Л. В.* Поняття, ознаки, особливості рішень місцевих рад: загальнотеоретичний аналіз. *Держава та регіони*. Серія Право. 2013. № 2. С.173-177.
3. *Баймуратов М.* Компетенція місцевого самоврядування та органу місцевого самоврядування: онтологічні та аксіологічні підходи щодо виявлення та розуміння. *Держава і право*. 2008. Вип. 38. С.287-296.
4. *Біленчук П., Кравченко В., Підмогильний М.* Місцеве самоврядування в Україні. К.: Атікка, 2000. 304 с.
5. *Бойко В.* Деякі аспекти теорії та історії місцевого самоврядування //Організація роботи керівника територіальної громади: Навчально-метод. зб. /Укладач М.В. Бойко. Чернігів, 2006. С. 38-46.

6. *Борденюк В.* Правовий статус сільського, селищного, міського голови у контексті законодавчих ініціатив. *Право України*. 2011. № 3. С.193-201.
7. *Борденюк В.* Сільський, селищний, міський голова у механізмі здійснення місцевого самоврядування: конституційно-правові аспекти. *Право користування відновлюваними джерелами енергії. Право України*. 2011. № 2. С.208-216.
8. *Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні* : підручник / І. І. Бодрова, С. В. Болдирєв, В. О. Величко та ін.; за ред. С. Г. Серьогіної. 2-ге вид. переробл. та доповн. Х.: Право, 2011. 360 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI-2012/Dergbud_2011.pdf
9. *Журавський В.С., Серьогін В.О., Ярмиш О.Н.* Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: Підручник для студ. вищ. навч. закл. К.: «Ін Юре», 2004. 672 с
10. *Кресіна І.* Місцеве самоврядування в Україні у контексті конституційних і демократичних реформ. *Держава і право: Зб. наук. праць*. 2007. Вип. 35. С. 732-733.
11. *Москальчук К.М.* Основні принципи служби в органах місцевого самоврядування / К.М. Москальчук. URL: <http://apdp.in.ua/v45/48.pdf>
12. *Мустафаєва У.* Професіоналізація служби в органах місцевого самоврядування: цілі, функції та методи. URL: <http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-02%282%29/Mustafayeva.pdf>
13. *Місцеве самоврядування в Україні. Посібник-порадник для депутатів місцевих рад* / Лукша О.В., Федів І. О. Київ, 2010. 116 с.
14. *Муніципальне право України: Підручник* / за ред. В.Ф. Погорілка, О. Ф. Фризького. Юрінком Інтер, 2001. 352 с.
15. *Погорілко В.Ф.* Муніципальне право України URL: http://libfree.com/173619666-pravomunitsipalne_pravo_ukrayini__pogorilko_vf.html
16. *Рясна А.І.* Проблеми правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування на сучасному етап. *Управління розвитком*. 2010. № 8(84) С.29-31 URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Uproz/2010_8/u1008rya.pdf

III. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ (ЕКЗАМЕНУ)

1. Поняття та ознаки конституційного права України.
2. Предмет та метод конституційного права України.
3. Поняття конституційно-правових відносин.
4. Джерела та система конституційного права України.
5. Конституційні норми та інститути.
6. Конституціоналізм та його основні типи.
7. Конституційна традиція та конституціоналізм в Україні.
8. Поняття та юридичні властивості конституції.
9. Форма та структура конституції.
10. Функції конституції.
11. Класифікація конституцій.
12. Чинність конституції.
13. Реалізація конституції.
14. Пряма дія Конституції України.
15. Порядок прийняття та внесення змін і доповнень до Конституції України.
16. Поняття і суть конституційного ладу.
17. Загальні засади конституційного ладу.
18. Україна як правова держава. Принцип верховенства права як складова конституційного ладу України.
19. Україна як соціальна держава: конституційно-правовий аспект.
20. Україна як демократична республіка: конституційно-правовий аспект.
21. Захист конституційного ладу України.
22. Співвідношення державного і народного суверенітетів у конституційному праві України.
23. Гарантії державного суверенітету в Конституції України.
24. Конституційно-правовий статус людини і громадянина.
25. Громадянство України: загальна характеристика.
26. Принципи громадянства України.
27. Підстави та порядок набуття громадянства України.
28. Порядок та умови прийняття до громадянства.
29. Підстави та порядок припинення громадянства України.
30. Порядок та умови виходу із громадянства України.
31. Поняття, категорії іноземців та особливості їх правового статусу.
32. Поняття, категорії біженців та осіб, що потребують тимчасового чи додаткового захисту: особливості їх правового статусу.
33. Поняття, категорії внутрішньо переміщених осіб та особливості їх правового статусу.
34. Система конституційних прав і свобод людини.
35. Природні права людини та їх закріплення в конституційному законодавстві.
36. Конституційні обмеження в реалізації прав людини.
37. Принципи конституційного статусу людини.

38. Принцип рівності та форми його гарантування.
39. Загальна характеристика особистих прав людини.
40. Свобода слова та її конституційні гарантії. Поняття та види інформації.
41. Право на доступ до публічної інформації та особливості його реалізації.
42. Право на особисту недоторканність.
43. Свобода пересування та вільний вибір місця проживання: поняття та умови реалізації.
44. Право на свободу світогляду та віросповідання, форми його реалізації.
45. Загальна характеристика політичних прав громадян.
46. Право на участь в управлінні державними справами.
47. Конституційні обов'язки людини і громадянина.
48. Гарантії прав і свобод людини і громадянина.
49. Поняття і види форм безпосереднього народовладдя в Україні.
50. Принцип народовладдя та форми реалізації народовладдя.
51. Поняття виборів, виборчого права.
52. Принципи виборчого права.
53. Види виборчих систем: загальна характеристика.
54. Мажоритарна виборча система: особливості, переваги, недоліки.
55. Пропорційна виборча система: особливості, переваги, недоліки.
56. Виборчий процес та його етапи.
57. Поняття та види референдумів.
58. Поняття та ознаки органу державної влади.
59. Система органів державної влади України.
60. Способи класифікації органів державної влади.
61. Поняття принципів організації та діяльності органів державної влади.
62. Поняття та сутність парламенту.
63. Склад, структура, організація діяльності Верховної Ради України.
64. Конституційно-правовий статус народного депутата України.
65. Основні функції та повноваження Верховної Ради України.
66. Порядок роботи Верховної Ради України.
67. Парламентські процедури та особливості правового регулювання організації діяльності Верховної Ради України.
68. Загальна характеристика законодавчого процесу.
69. Місце та роль Президента України в конституційній системі органів державної влади.
70. Порядок обрання Президента України.
71. Повноваження Президента України.
72. Строк повноважень Президента України.
73. Конституційно-правові засади імпічменту Президента України.
74. Місце та роль Кабінету Міністрів України в системі органів державної влади.
75. Порядок формування та припинення повноважень Кабінету Міністрів України.
76. Повноваження Кабінету Міністрів України.
77. Організація роботи Кабінету Міністрів України.

78. Акти Кабінету Міністрів України.
79. Судова влада та її риси.
80. Функції судової влади.
81. Характеристика внесених змін до Конституції України в частині правосуддя.
82. Засади організації судової влади в Україні.
83. Система судоустрою. Спеціалізація судів.
84. Порядок утворення і ліквідація суду.
85. Верховний Суд – найвищий суд у системі судоустрою України.
86. Вища рада правосуддя.
87. Правовий статус суддів.
88. Підстави для звільнення судді.
89. Порядок формування Конституційного Суду України і його структура.
90. Функції та повноваження Конституційного Суду України.
91. Юрисдикція Конституційного Суду України.
92. Статус судді Конституційного Суду України.
93. Принцип унітаризму та його закріплення в Конституції України. Ознаки унітарної держави.
94. Поняття та система адміністративно-територіального устрою, його принципи.
95. Порядок утворення адміністративно-територіальних одиниць та зміни їх статусу.
96. Поняття місцевого самоврядування та його система.
97. Поняття місцевого самоврядування.
98. Принципи та система місцевого самоврядування в Україні..
99. Організаційно-правова та матеріально-фінансова основи місцевого самоврядування в Україні.
100. Порядок формування, організація роботи органів та посадових осіб місцевого самоврядування.
101. Принцип гарантування місцевого самоврядування.
102. Поняття, види та підстави конституційно-правової відповідальності.
103. Конституційно-правові санкції.
104. Поняття охорони та захисту Конституції України.
105. Форми захисту Конституції України.

IV. ПЕРЕЛІК БАЗОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

1. Конституційне право : підручник / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; за заг. ред. О. С. Бакумова, Т. І. Гудзь, М. І. Марчука; [О. С. Бакумов, Л. Д. Варунц, Т. І. Гудзь та ін.]. Харків, 2019. 484 с.
2. Конституційне право: підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри./ Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, А.А. Мелешевич. К.: Ваїте, 2021. 528 с.
3. Практикум з Конституційного права України / В.Ф. Нестерович. К. : Ліра-К, 2018. 64 с.
4. Конституційне право України. Повний курс: навч.посібник / О.В. Совгіря, Н.Г. Шукліна. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 556 с.
5. Конституція України: наук.-практ. Коментар / за заг. ред. К.І. Чижмарь, О.В. Лавринович. К.: Вид-чий дім «Професіонал», 2021. 290 с.

V. ПЕРЕЛІК БАЗОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

1. Система дистанційного навчання НУ «Чернігівська політехніка». Курс: Конституційне право України. URL: <https://eln.stu.cn.ua/course/view.php?id=451>
2. Бібліотека Конгресу США URL:<http://www.loc.gov/index.html>
3. Бібліотека та архіви Канади URL:<http://www.collectionscanada.ca/>
4. Бюлетень «Офіційний вісник України». URL: <http://ovu.com.ua/>
5. Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. URL: <http://portal.rada.gov.ua>
6. Верховний Суд України. Офіційний веб-сайт. URL: <http://www.scourt.gov.ua>
7. Вища рада юстиції України. Офіційний веб-сайт. URL: <http://www.vru.gov.ua>
8. Законодавство України. Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/504/96-вр>
9. Конституційна Асамблея: електронна бібліотека. URL: <http://nbuv.gov.ua>
10. Кабінет Міністрів України. Офіційний веб-сайт. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control>
11. Конституційний суд України. Офіційний веб-сайт. URL: <http://www.ccu.gov.ua/>
12. Президент України. Офіційне інтернет-представництво <http://www.president.gov.ua/>
13. Судова влада в Україні. Офіційний веб-портал. – Режим доступу: <http://court.gov.ua/>
14. Уповноважений Верховної Ради України. Офіційний веб-сайт. URL: <http://www.ombudsman.kiev.ua>
15. Урядовий портал. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/>